

„MENTSÉTEK MEG A REMÉNYT!”¹

AZ OKTATÁS SZEREPE A KÖRNYEZETTUDATOSSÁG ERŐSÍTÉSÉBEN

Bevezetés

Századunk központi problémája az ökológiai válság, melynek okairól, előzményeiről, környezeti kérdéseiről és példáiról napjainkban igen sokat hallhatunk, annak oktatással való összekapcsolásáról, a környezeti nevelés szerepének hangsúlyozásáról azonban annál kevesebbet. Elsődleges célom felhívni a figyelmet arra, hogy a környezettudatos magatartás és a környezetért felelős életvitel szükségességének tudatosítása a közoktatás mellett, a felsőoktatás és a felnőttképzés feladata is. Kutatásom során Magyarország jelenlegi jogrendszerének, oktatási és képzési repertoárjának vizsgálatával, társadalmi aktivitást ösztönző akciók számos példájának elemzésével és saját környezetvédelmi akciók megszervezésével foglalkozom – központi helyen kezelve az oktatás szerepét, mint a környezettudatos társadalom elérésének fő eszközét. Célom a nevelés, a képzés, az andragógia szerepének hangsúlyozása a környezettudatos viselkedés kapcsán. A környezettudatos társadalmi magatartás elérése érdekében módszert, eszközt nyújtok az oktatásnak egy – a hatályban lévő jogszabályok alapján elkészített – iskolarendszeren kívüli felnőttképzési program és a felsőoktatásban indítható szakirányú továbbképzés kidolgozásával, melyek a gyakorlatban is alkalmazhatók. A képzések olyan szakemberek felkészítését tűzik ki célul, akik a jelen és a jövő generációját nevelik, szem előtt tartva a környezettudatos állampolgár, s a környezettudatos oktatás hiányolt eszményképét, hiszen az ökológiai válság az emberiség eddigi történelme során kialakult legnagyobb kihívás.

1. A felnőttoktatás és a felnőttképzés szerepe a környezettudatosság erősítésében

A 20. század második felében széleskörűen elterjedt az az eszme, hogy az ember képzése, nevelése nem fejeződhet be a felnővekvő időszakban, hanem a születésétől a haláláig kell tartania. (ZRINSZKY 2005:131.) *„Minden, életünk során folytatott olyan tanulási tevékenység, melyet a tudás, a készségek és kompetenciák fejlesztésének céljával folytatunk egyéni, állampolgári/civil, társadalmi és/vagy foglalkoztatási perspektívában”* (FARKAS 2006:107.) – így hangzik a Lifelong Learning, az „egész életen át tartó tanulás” definíciója. Ezzel szoros összhangban az andragógia a felnőttek nevelésének-önnevelésének, tanításának, önképzésének alapelveit összefoglaló elmélet és a hozzá

¹ A dolgozat címe és az első fejezet mottója az alábbi könyvből származik: Konrad Lorenz (2006): „Mentsétek meg a reményt!” - beszélgetések KURT Mündllel. Cartaphilus Könyvkiadó.

kapcsolódó gyakorlat. (BENEDEK–CSOMA–HARANGI 2002:35.) Az andragógia tudományfejlődése a 20. században gyorsult fel, modern formájának kialakulását a közelmúltban olyan kutatók fémjelzik, mint *H. Siebert, M.S. Knowles, A. Tough, F. Pöggeler*. (BENEDEK–CSOMA–HARANGI 2002:39.) A felnőttképzők kezdetben nem különböztették meg magukat a pedagógusoktól, de mára az andragógiai tevékenység professzionalizálódott, diverzifikálódott. (ZRINSZKY 2005:161.) Mindemellett a felnőttnevelés tevékenységébe egyre erőteljesebben épül bele napjainkban a gazdaság-, a szociál-, a művelődés- és a közoktatás-politika, mutatva, hogy egyre különbözőbb tudásanyagok jelennek meg a képzésekben. E területek jelentős elvárásokat támasztanak a felnőttképzéssel szemben, s ne feledkezzünk meg annak jellemformáló szerepéről sem. Az oktatásban hiányolt tudományterület feltárása kapcsán kutatásomban arra keresem a választ, lehet-e szerepe a felsőoktatásnak és a felnőttképzésnek a környezettudatosság erősítésében?

Úgy vélem, szerepet kell kapnia az andragógus szakmában a hosszabb távon hasznosuló tudás-anyagnak is, amellyel a mai felnőtt korosztálynak is tisztában kell lennie: ez a környezettudatossággal kapcsolatos ismeretek köre. A jelenlegi hazai andragógus képzésből ez a modul, ez a tudományterület teljes mértékben hiányzik. Az azonban kiemelten fontos, hogy nem csupán elméleti tudásként, hanem felelősségteljes magatartásforma tudatosításaként kell megjelenie, amely döntően kihat már a jelenbeli, de különösen a következő nemzedékek életminőségére. Tanulmányozva a mai magyar középfokú és felsőfokú képzési struktúrát, illetve annak kínálatát, azt tapasztaltam, hogy kiegészítésre szorulnak az olyan típusú képzések, melyek a környezettudatos magatartás szükségességének tudatosítását és tanítását hivatottak elősegíteni. Ezt a hiányt szeretném betölteni azzal a képzési portfólióval, amelyet kutatásomban kidolgoztam.

2. Közeljövőnk központi problémája: az ökológiai válság

Századunk központi problémája, az ökológiai válság képezi dolgozatom vezérfonalát, melynek oktatással való összekapcsolása, a környezeti nevelés szerepének hangsúlyozása az első lépés világunk fenntarthatóságának célja felé, melyet Magyarország jelenlegi jogrendszere, s a környezetvédelmi akciók tovább erősítenek. *A Kultúra és Környezet. Az ökológiai antropológia jelentősége az ökológiai válság korában* címmel 2009-ben bemutatott, első OTDK dolgozatomban is hangsúlyoztam a probléma összetettségét, mely elméleti kiinduló pontot jelentett. Ekkor szakirodalmak segítségével tekintettem át századunk problémáit, és környezettudatos cselekvésre ösztönzők, csatlakozva a felelősséggel élők sorához.

Az emberiség a környezet erőivel szembeni kiszolgáltatottságot megpróbálta mérsékelni történelme során, ezért rendszereket épített fel, melyek esetében az életben maradás nem a véletlennek vagy a szerencsének köszönhető, nem függ az időjárás szeszélyeitől, a környezet véletlenszerű átalakulásaitól. Ezen feladatmegoldás során a siker megkérdőjelezhetetlen volt, így a társadalom tagolódásával a politikai-gazdasági rendszer keretén belül a hangsúly is áthelyeződött. Ugyan a kiszolgáltatottságunk a környezet

irányában megszűnt, vagy legalábbis nagymértékben csökkent, de a társadalom más tagjaival szemben hatalmas mértékben megnőtt. Az élelemtermelő gazdasági modell az ókortól kezdődően lehetővé tette, hogy gyors növekedésnek induljon a népesség, így egyenes arányban a fogyasztás is, de emiatt megnőtt a terhelés a környezetre nézve. Az általunk alkotott rendszer szerint életformánk helyénvalónak tűnik, de a környezet rendszerében végzetesnek bizonyul, mely megrendítette a társadalmi és gazdasági berendezkedést. A függetlenedési harcban az anyagi javak és a hierarchikus pozíciók szerepe számított, s a környezettel való kapcsolat jelentősége elveszett. Különösen érvényes ez a kapitalista gazdasági modellre. Ennek következménye lett egy olyan jelenleg még működő gazdaság – ahogy *Antal Miklós*² fogalmazott: „buborékgazdaság” – , melyben a kialakuló problémák súlya és a problémák felszínre kerülésének következménye meghatározhatatlan. (ANTAL 2010) Az viszont annál bizonyosabb, hogy az általunk épített rendszerek jelentős része fenntarthatatlan. A tudományos szakirodalmak alapján megalapozott becslések, valamint azok súlyosságának jelenléte igényli a kollektív társadalmi együttműködést és a közös fellépést. Egyes civilizációk nem vették figyelembe ezeket az üzeneteket, s nem foglalkoztak a romlási folyamatokkal. Ez által működésképtelenné vált a civilizáció intézményi, gazdasági és társadalmi berendezkedése. A klasszikus példa erre a jelen dolgozatomban 1. fejezetében említett hűsvét-szigeteki kultúra összeomlása.

Napjainkra az emberiség növekvő létszámával és egyre hatékonyabb technikájával teljesen benépesítette és átalakította Földünket. A föld, a víz és a levegő élőlényekkel átszőtt globális rendszerében, a bioszféra³ minket is életető működésében ezzel párhuzamosan zavarok jelentkeznek. Miért kell központi problémaként kezelnünk a fenntartható társadalmat veszélytető környezeti válságot? Az emberi tevékenység nyomán megjelenő környezeti károk mára már a bioszféra érzékeny egyensúlyát, sőt magát a bioszféra létét is fenyegetik. Az elmúlt néhány évtized során a globális környezetre nehezedő nyomás nyilvánvalóvá vált, és a fenntartható fejlődés⁴ iránti sürgető közös igény megfogalmazásához vezetett. A korábban önfenntartó bioszférában az emberiségnek meg kell ismernie a tartós fennmaradáshoz szükséges lehetőségeinek kereteit. Ehhez nagy segítséget nyújt az a néhány szakkönyv és ismeretterjesztő kötet⁵, mely az emberiséget is veszélyeztető katasztrófákról informál. A környezeti válság problémaköre nem maradhat meg a szaktudományos cikkek és hírek világában, hanem jól felépített felnőttképzési programként, szakemberek által rendszeresen szervezett közösségi rendezvényként sikeresen hozzájárulhat a fenntarthatósági politika

² PhD hallgató, Budapesti Műszaki Egyetem Környezetgazdaságtan Tanszék

³ Bioszféra vagy élőburok az élőlények összessége (növények, állatok, ember). „*A bioszféra a Föld azon része, ahol aktív anyagcserét folytató élőlények természetes körülmények között előfordulnak.*” (TAKÁCS-SÁNTA, 2008:17.)

⁴ „*Olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen igényeket anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációk lehetőségeit*” – felelősség a jövő generációkért

⁵ Esettanulmányok: BORSOS Balázs (2004): *Elefánt a hidon*. Budapest. L'Harmattan Kiadó; BORSOS Béla (2002): *Azok a bizonyos könnyű léptek I. Ökológiai rendszermélelet*. Budapest. L'Harmattan Kiadó; Diamond, JARED M. (2007): *Összeomlás. Tanulságok a társadalmak továbbéléséhez*. Budapest. Typotex Kiadó; MCDANIEL, CARL N. – Gowdy, John M. (2002): *Az édenkert kiárusítása – Példázat a természet tönkretételéről*. Budapest. Typotex Kiadó; TAKÁCS-SÁNTA András (2008): *Bioszféra-átalakításunk nagy ugrásai*. Budapest. L'Harmattan Kiadó

törekvéseinek eléréséhez, a társadalom hosszabb távú kiegyensúlyozott létének biztosításához.

Mindemellett pedig a környezetvédelemmel és környezettudatos magatartással szoros kapcsolatban álló rendezvényeket mutatok be, melynek életre hívásában ötletgazdaként, lebonyolításában pedig szervezőként, több száz hallgatót mozgattam meg a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karon, az elmúlt évben.

A környezeti problémák sokasodásával ma már számtalan fórumon elismerik: a környezeti nevelés az oktatás egyik kiemelt feladata mind iskolán belül, mind pedig azon kívül. Ahhoz azonban, hogy az iskolákban valóban magas szintű, igényes környezeti nevelés folyjon, elkötelezett, lelkes és jól képzett pedagógusokra van szükség. Így az első lépés, melyre kutatásomban rámutatok maga a szakemberek képzése. Az 5. és egyben utolsó fejezetben két képzési program-tervezet kidolgozásával szeretnék hozzájárulni a Szegedi Tudományegyetem fenntartható fejlődéssel kapcsolatos képzési kínálatához. A képzések elkészítését olyan kutatómunka előzte meg, melynek során feltérképeztem a mai hazai piacon lévő környezeti jellegű képzéseket.

4. A környezettudatos magatartást elősegítő képzési programok

E tanulmány célja a nevelés, a képzés, az andragógia szerepének bemutatása a környezettudatos viselkedés kapcsán, Magyarország oktatási és képzési repertoárjának alapos megvizsgálásával és saját kutatás, produktum elkészítésével. Látva és érzékelve a problémát, s annak súlyosságát a rendelkezésemre álló eszközökkel kívánok tenni a környezettudatosság társadalmi elterjedéséért. Andragógusként modulszerű, kompetenciaalapú képzések fejlesztése az egyik feladatom. Tanulmányozva a mai magyar középfokú és felsőfokú képzési struktúrát, illetve annak kínálatát, azt tapasztaltam, hogy kiegészítésre szorulnak az olyan típusú képzések, melyek a környezettudatos magatartás szükségességének tudatosítását és tanítását hivatottak elősegíteni. Önálló kutatásom, a jogszabályban előírtak alapján elkészített, e témakörben indítható és a gyakorlatban megvalósítható felnőttképzési program és szakirányú továbbképzés elkészítése is annak alátámasztására szolgál, hogy valódi előrelépés történhessen az említett területen.

A környezeti nevelés oktatásba emelésének szükségességéről, annak alapos kivitelezésének, tartalmi kérdéseinek hiányáról az eddigiekben esett szó, azonban arról, hogy kinek a feladata annak köztudatba emelése, s ezáltal a társadalom felvilágosítása, még nem beszéltünk. Tanulmányomban egy olyan képzési és kimeneti követelményt készítettem el, mely a társadalom széles rétegét, szegmenseit megfogja a környezettudatos magatartás terjedése érdekében. A dolgozat mellékletében található programok, melyeket a hatályos jogszabályok alapján készítettem el, a jelenlegi képzési struktúra kiegészítésére szolgálnak. Elkészítésükkel célom ösztönözni mind az oktatási és képző intézményeket, mind a pedagógusokat és felnőttoktatókat, felnőttképzőket arra, hogy oktató és ismeretterjesztő tananyagokkal, s gyakorlatban is hasznosuló

tudásanyaggal, környezetvédelmi programokkal, s mindennek összeszervezésével váljanak igazi hasznára a generáció tudatosabb életmódjának kialakítása terén.

Tapasztalataim szerint az andragógia szakon végzett szakemberek az élet bármely területén képesek az elméleti tudásukat a gyakorlatban is kamatoztatni. A képzés tartalmát úgy dolgoztam ki, hogy az elhivatott, korunk központi problémájára egy kicsit is érzékeny, végzett hallgatókat a fenntartható életmód társadalmi közvetítésére ösztönözsem a képzés elvégzése után. Az *ökotanácsadó*, *-animátor*, *-referens* egymásra épülő, három képzési szintből álló iskolarendszeren kívüli felnőttképzési program, és a szakirányú továbbképzés, melyet *ökoandragógus* néven készítettem el, pontosan annak szolgálatában fogadná a tanulni és legfőképpen elhivatottságuk okán segíteni vágyókat, hogy a felkészítést és a tájékoztatást vállalják magukra az emberek életmódjára való tekintettel, együttműködve a mindenkori kormányzattal és civil szervezetekkel. A szakirányú továbbképzés iskolarendszerbe, felsőoktatásba integrálható.

A képzési repertoárt jó ideje figyelemmel kísérem, különösen a környezettudatos magatartást, ökológiai válságot érintő képzéseket illetően. A két képzés elkészítését olyan kutatómunka előzte meg, melynek során feltérképeztem a mai hazai piacon lévő környezeti jellegű képzéseket, az elkészített dokumentációt a mellékletek közé csatoltam.

Elsőként egy felnőttképzési programot dolgoztam ki, melynek jogszabályi hátterét a *2001. évi CI. törvény a felnőttképzésről* biztosítja. Az Alkotmány biztosítja a tanuláshoz való jogot az állampolgár egész életpályáján, a munka világába való sikeres bekapcsolódás és az életminőség javulása érdekében. Az általam kidolgozott program más működő felnőttképzési programhoz nem hasonlítható, azonban hiányoltam a vizsgált képzési struktúrából. E program háromszintű⁶, melynek első szintje az ökotanácsadó képzés, mely olyan szakemberek képzését vállalja magára, akik az általános iskolás korosztály vagy az annál fiatalabbak szemléletének megváltoztatásán fáradoznak a környezettudatos magatartást illetően. A képzés iskolarendszeren kívüli, tanfolyami jellegű. Úgy vélem, hogy a gyermekek attitűdjeit érdemes kiskoruktól kezdve formálni, hiszen nem rendelkeznek még olyan berögződésekkel, szokásokkal, mint a felnőttek, amivel elérhető a hosszútávú társadalmi szemléletváltás. Az ökoanimátor, mint a második képzési szint OKJ-s képzés keretén belül oktatható tartalommal rendelkezik, s a középiskolás és egyetemista korosztály az elsődleges célcsoportja a képzést elvégzőknek. Harmadikként az öko-referens képzést egyetemi végzettséggel rendelkezők számára oktatható tartalommal dolgoztam ki, az ezt elvégző szakember a cégek környezettudatos stratégiáinak kidolgozásával foglalkozik, amire napjainkban egyébként is igen nagy igény mutatkozik.

Ha az általános és középiskolások, illetve egyetemisták, s nem utolsó sorban a cégek szemléletének változtatásán dolgozunk, nem hagyható ki a sorból a felnőtt korosztály sem. Kétségkívül a felnőttek szemléletformálása, attitűd változása a legnagyobb kihívás az említett korcsoportokat illetően, de nem mondhatunk le róluk. Ezen oknál fogva

⁶ Képzési idő: Öko-tanácsadó képzés 200 óra; Öko-animátor képzés 300 óra; Öko-referens képzés 400 óra

másodsorban egy olyan képzési és kimeneti követelményt dolgoztam ki, mely a társadalom széles rétegét, szegmenseit megfogja a központi probléma közvetítése kapcsán. A szakirányú továbbképzésre vonatkozó szabályokat a felsőoktatási jogszabályok tartalmazzák, vagyis a *2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról és a 10/2006. (IX. 25.) OKM rendelet a szakirányú továbbképzés szervezésének általános feltételeiről*. A szakirányú továbbképzés, melyet ökoandragógus néven készítettem el, pontosan annak szolgálatában fogadná a tanulni és legfőképpen elhivatottságuk okán segíteni vágyókat, hogy a felkészítést és a tájékoztatást vállalják magukra az emberek életmódjára való tekintettel, együttműködve a mindenkori kormányzattal és civil szervezetekkel. A szakirányú továbbképzés olyan felsőfokú végzettséget nem biztosító képzés, amelyre az alap- vagy mesterfokozatot tanúsító oklevéllel lehet jelentkezni. A képzés a már meglévő oklevélre épülő szaktudást biztosítja. Az általam kidolgozott képzést iskolarendszerben, felsőoktatásban oktathatóknak tervezem. A 3 félévből álló képzésben résztvevők az első két félév törzsanyagaként a legszükségesebb környezetvédelemmel és fenntartható életmóddal kapcsolatos információkat sajátítják el. A harmadik félévben pedig olyan gyakorlati oktatásban vesznek részt, melyben elsajátítják a társadalom széles rétegeinek tájékoztatásához, meggyőzéséhez, mozgósításához szükséges tudásanyagot. A képzés céljaként az ökoandragógus a jelen és a jövő generációját neveli naprakész tudásának alkalmazásával, szem előtt tartva a környezettudatos állampolgár eszmény-képét.

E két képzési program, melyet önállóan készítettem el, hozzájárul a magyar társadalom környezet-tudatos magatartásának, életmódjának kialakításához, erősítéséhez, és hosszú távon való mindennapi alkalmazásához. A környezethez való megfelelő alkalmazkodást tudatos, hasznos és meggyőző oktatási programok s a tanulás révén kell elsajátítani a 21. század emberének. Az oktatásnak a szó talán legteljesebb értelmében is környezettudatos oktatásá kell válnia, ami az első lépés világunk fenntarthatóságának célja felé, s melyhez ezzel a dolgozattal szeretnék én is hozzájárulni. A kutatásom alkalmával tapasztalt hiányt szeretném betölteni azzal a képzési portfólióval, az ökotanácsadó felnőttképzési program és az ökoandragógus szakirányú továbbképzési szak tervezetével, amelyet jelen dolgozatomban mutatok be. Az ökotanácsadó vagy ökoandragógus képzést elvégző a társadalom tagjainak, azaz a kiskorúak, az egyetemisták, a felnőtt korosztály, a családok és a nyugdíjas korosztály tájékoztatásával, a hozzáállás javításával, a felelősségérzet elültetésével, a gondolkodásmód megváltoztatásával, a keskeny határok kiszélesítésével, programok koordinálásával, a környezettudatosság számos ismeretének sokoldalú közvetítésével foglalkozik, beleülteve a bogarat minden jövőjéért aggódó ember fülébe.

Meg kell tanulnunk úgy kielégíteni a jelenbeli igényeket, hogy az ne veszélyeztesse a jövő generációinak szintén jogos jövőbeli szükségleteit.⁷ A tudatosság folyamatos

⁷ Brundtland-jelentés (1987): A Környezet és Fejlődés Világbizottsága az ENSZ felkérésére 1984-ben alakult meg. Vezetője Gro Harlem Brundtland asszony, a Norvég Királyság akkori miniszterelnöke, aki 22 tagot választott. A bizottság több évi munka után, 1987 februárjában fogadta el a Közös jövőnk című jelentést, ami Brundtland-jelentés néven vált közismertté. Alapgondolata, hogy a Föld minden lakosának joga van emberhez méltó életkörülmények között élni. Ezt a jelenlegi technológiákkal és termelési eljárásokkal, illetve a fejlett országok pazarló fogyasztásával nem lehet megvalósítani.

terjedése érzékelhető, azonban a legfontosabb az lenne, hogy egy olyan összetett, a fenntartható jövőt megcélzó stratégiát alakítsunk ki, amely mind rövid, mind hosszú távon eredményes. Mindehhez egy teljesen új típusú gondolkodásra és egy új értékrendszer formálására van szükség. Sokan egyetértenek abban, hogy az oktatás különösen jelentős szerepet játszik az ilyen értékek támogatásában, és az emberek környezettel és fejlődéssel kapcsolatos probléma-érzékenységének kialakításában. Az oktatás minden szintjén, az óvodától a felsőoktatási intézményig, de különösen a döntéshozók és pedagógusok egyetemi képzésében nagy hangsúllyal meg kell jelennie a fenntartható fejlődés problémakörének és a környezettudatos hozzáállás, képességek és viselkedési minták, valamint az etikai felelősség kialakításának. Tanulmányom pontosan ezért a hosszabb távú jövőnkért aggódó, bölcs emberhez szól, akinek nincs mire várnia, tennie kell.

4. Összegző gondolatok a fenntarthatóságról

A tudományos értekezések és a dolgozatomban leírtak alapján is nyilvánvaló, hogy jó ideje igény van a környezettudatos magatartás előtérbe helyezésére a mindennapi élet számos szegmensén belül. Általánosságban ábrázoljuk a környezeti jelenségeket, megjelöljük az emberiség szerepét, rámutatunk a következményekre, majd a tudományos becslések alapján megadjuk a kívánatos viselkedés elemeit. A bizonytalanságoknak köszönhetően azonban dolgunkat nem csak az emiatt kialakuló ellenállás nehezíti, hanem a kor betegsége, a számos inger, s figyelemlelkőtő információ, mely körülvesz minket. Ennek hatására a 21. század embere nem képes annyi energiát és időt szánni az ökológiai válság kérdéseire, s annak megoldásaira, mint kellene. Az összetett problémának köszönhetően ráadásul megalapozott véleménye sem alakul ki. A probléma jelenlétét nem kérdőjelezi meg, csupán nem tesz semmit, mert úgy gondolja, a megoldás rajta kívül esik. Így a tehetetlenségből tétlenség lesz.

A kutatásomból adódó tapasztalataim alapján úgy vélem, a kollektív cselekvés esélyét már nem a politikától kell függővé tenni, hanem a civil társadalmi rétegektől kellene várni, amelyek elindítják azt az önszerveződő me-*chanizmus*-t, mely a folyamatokat társadalmi szinten is kibontakoztatja. Gondolok itt a valóban elkötelezett környezetvédőkre és különböző emberjogi csoportokra, hiszen ki kell alakítani egy társadalmi bizalmat, melynek kivitelezéséhez szükséges erőforrások az ilyen előfutárok kezében vannak. A pozitív felfogás növeli a társadalmi összefogás, a kollektív megmozdulás, az értékrend-változtatás esélyét. (ANTAL 2010)

Feltétlenül szükséges a törvényi szabályozás is a tudatos fogyasztói társadalom kiépítésének meg-alapozásához, a széles körű elfogadás, elfogadtatás céljából. A dolgozatban említett törvények hangsúlyozzák a környezeti nevelés fontosságát az iskolákban, de sajnos nagy hiányosságuk, hogy minden tanuló számára kötelező, önálló tantárgyként történő oktatását nem írják elő. (SCHRÓTH 2004:11.) A *Környezetvédelmi és Oktatási Minisztérium* 2001-ben kötött együttműködési szerződése értelmében megfogalmazták, hogy „a környezeti nevelésnek az életkori sajátosságoknak megfelelő

módon az oktatás minden szintjén, valamennyi műveltségterületen meg kell jelennie” (SCHRÓTH 2004:15.). A szerződés kimondta, hogy a környezeti nevelés kitágítására szolgáló fenntarthatóság pedagógiája váltsa fel az előbbi, gyakran használt fogalmat. Tartalmilag bővítés történt, hiszen a társadalmi, gazdasági és humánökológiai gondolkodás is előtérbe került.

Az említett törvények mellett szeretném kiemelni azt a tervezetet, mely az új felsőoktatási törvény kidolgozását célozza. Ahogy a tervezetben szerepel, a *Nemzeti Erőforrás Minisztérium Oktatásért Felelős Államtitkársága* konzultációt kezdeményezett az új felsőoktatási törvény koncepciójáról, amely a Minisztérium honlapján elérhető. A vitaanyagban a felsőoktatás feladatai között elsődleges helyen szerepel a környezettudatosság növelésének programja, az alábbi formában:

„A felsőoktatás küldetése és célja a nemzet szellemi és gazdasági fejlődésének megalapozása az alábbi feladatokon keresztül:

- *olyan szakemberek képzése, akik saját munkájuk révén képesek a természetről és a társadalomról az elmúlt évtizedekben összegyűjtött tudásanyag és ismereteink gyarapítására, továbbadására, a fejlődés előmozdítására;*
- *felelős, környezettudatos értelmiség nevelése.”⁸*

A döntéshozók tehát felismerték az oktatás fontosságát a környezettudatos társadalom megteremtése érdekében. Az általam kidolgozott két képzés ezt a hiányt igyekszik betölteni, eleget téve nem csupán a válság okozta problémák megoldásának, hanem immár a törvényben foglaltaknak, a várható jogszabálynak is.

A döntéseket ma kell meghoznunk a ráfordításokat és a társadalommal való kommunikációt illetően. A nap mint nap zajló környezeti folyamatok s az emberiség válaszreakciói hasonlóságot mutatnak az ősi civilizációk pusztulásának folyamataival. A hosszú távú stratégia érvényesítése áll szemben a globalizálódó társadalom rövidtávú célokat, értékeket preferáló döntéseivel. (Antal 2010) Dolgozatomban a jelenleg folyó, a társadalmi aktivitást ösztönző akciók számtalan példáját említettem, központi helyen kezelve az oktatás szerepét, mint fő eszközt. A korábban tárgyaltak mellett nem szabad elfeledkeznünk arról a tényről sem, hogy soha eddig nem voltunk még képesek annyira gyorsan és hatékonyan reagálni a fennálló problémákra, mint ma. Birtokunkban van a tudás és a fejlett technológia, mint a környezettudatosságot növelő-eszközök. Azt kell csak eldönteni, mit mire fordítunk. Általuk ösztönözhető a racionális gazdasági működés kialakítása, akcióprogramokkal a cselekvési lehetőségek biztosítása. A bizonytalanság a közös összefogást ösztönözze, ne az elkeseredettség és feladás érzését. A felelősségérzet, a büntudatkeltés és a szégyenérzet között keskeny a határ, így annak kommunikálásakor, az emberek informálásakor erre a határra – éppen a hatékonyság érdekében – figyelmet kell szentelni. Az oktatás során kialakítható hozzáállás azonban ezek kiküszöbölésére is

⁸ Az új felsőoktatási törvény tervezetének vitaanyaga: <http://www.nefmi.gov.hu/felsooktatatas>

alkalmazható. Az oktatási eredmények felmutatása mind a globális, mind a lokális összefogás terén jelentősek lennének. A környezeti nevelés hangsúlyosabb oktatási (alap- közép- és felsőfokú intézmények) megjelenésének ösztönző, megalapozó szerepét eddig sem győztem hangsúlyozni.

Az emberiség eddigi történelme során kialakult legnagyobb kihívással kell szembenéznünk a 21. században, az ökológiai válság nyomán. Úgy vélem, a pozitív példák kiemelésével, a környezettudatosság társadalmi terjedésével, a fenntarthatóság problémakörének középpontba emelésével és a társadalmi bizalom igényének megjelenésével a szakemberek és a pedagógusok mellett foglalkoznia kell a felsőoktatási intézményeknek és a felnőttképzési szakembereknek is a környezettudatos oktatás kialakítása érdekében. Reményeim szerint dolgozatommal és a lokális környezetvédelmi programokkal egyaránt hozzájárulok ehhez a folyamathoz, hiszen – hogy Franklin Roosevelttel idézzem:

„Soha eddig nem volt ilyen kevés időnk arra,
 hogy ilyen sok mindent megtegyünk.”
 (Franklin Roosevelt)

Felhasznált irodalom

ANTAL Miklós (2010): *Válságkommunikáció, gondolatok a környezeti válság kommunikációs stratégiájáról*. In: *Magyar Tudomány* 2010/06 (A Magyar Tudományos Akadémia folyóirata)

BENEDEK András – CSOMA Gyula – HARANGI László (főszerk.) (2002): *Felnőttoktatási és -képzési lexikon* Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest. OKI Kiadó.

BORSOS Balázs (2004): *Elefánt a hídon*. Budapest. L'Harmattan Kiadó.

BORSOS Béla (2002): *Azok a bizonyos könnyű léptek – I. Ökológiai rendszerelmélet*. Budapest. L'Harmattan Kiadó.

DIAMOND, Jared M. (2007): *Összeomlás. Tanulságok a társadalmak továbbéléséhez*. Budapest. Typotex Kiadó.

FARKAS Éva (2006): *A felnőttképzés felértékelődése az emberi erőforrás-fejlesztés folyamatában*. Pécs. PTE Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar.

LORENZ, Konrad (2006): *„Mentsétek meg a reményt!” – beszélgetések Kurt Mündllel*. Budapest. Cartaphilus Könyvkiadó.

MAROSÁN György (2003): *A megfőtt béka szindróma* Népszava 2003. szeptember 13.

MCDANIEL, Carl N. – GOWDY, John M. (2002): *Az édenkert kiárusítása - Példázat a természet tönkretételéről*. Budapest. Typotex Kiadó.

SCHRÓTH Ágnes (szerk.) (2004): *Környezeti nevelés a középiskolában*. Budapest. Trefort Kiadó.

TAKÁCS-SÁNTA András (2008): *Bioszféra-átalakításunk nagy ugrásai*. Budapest. L'Harmattan Kiadó.

ÚJVÁRI Edit (2003): *Bevezetés a kulturális antropológia történetébe*. Szeged. JGYTF Kiadó.

VIDA Gábor (2003): *Helyünk a bioszférában*. Budapest. Typotex Kiadó.

VIDA Gábor (2007): *Fenntarthatóság és a tudósok felelőssége*. Budapest. In: *Magyar Tudomány*, 2007/12 1600. o.

ZRINSZKY László (2005): *A felnőttképzés tudománya. Bevezetés az andragógiába*. Budapest. OK-KER Kiadó.

Jogszabályok

2001. évi CI. törvény a felnőttképzésről

2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról

A szakirányú továbbképzés szervezésének általános feltételeiről szóló 10/2006. (IX. 25.) OKM rendelet

Brundtland-jelentés (1987) <http://www.mindentudas.hu/mesko/20040918kislexikon.html>
[2010.08.06.]

Az új felsőoktatási törvény tervezetének vitaanyaga:

<http://www.nefmi.gov.hu/felsooktatás> [2010.11.11.]

Nemzeti Erőforrás Minisztérium http://www.nefmi.gov.hu/ftv_vitaanyag_101104.pdf
[2010.11.11.]